

Toimittajakoulutus ja sukupuoli 1960–1980-lukujen Suomessa

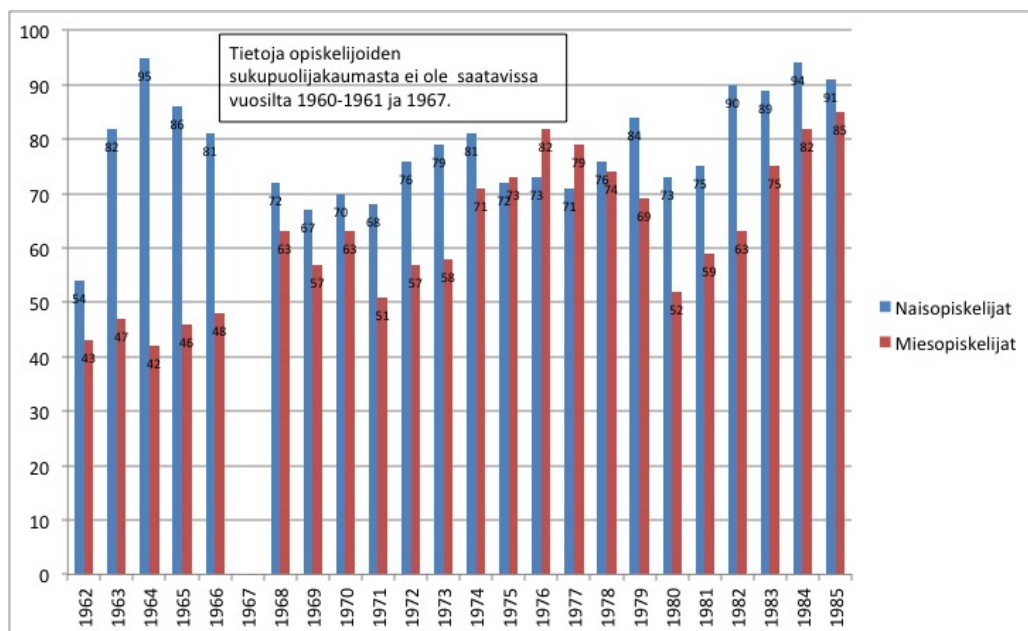
Heidi Kurvinen

Koulutuksen merkityksestä toimittajan ammatissa käytiin 1960–1980-lukujen Suomessa vilkasta keskustelua. Tässä artikkelissa koulutuskeskustelua tarkastellaan sukupuolen näkökulmasta, ja esitetään itseoppineen toimittajan ihanteen edustaneen maskuliinista toimittajakäsitystä. Tästä johtuen ala haluttiin 1980-luvullakin säilyttää vapaana ammattina, vaikka ammatillisen koulutuksen merkitys koko ajan vahvistui. Vapaan ammatin ihanne myös peitti alleen sen konfliktin, joka naistoimittajien mieskollegoitaan korkeammasta koulutustaustasta olisi voinut syntyä.

Johdanto

Vuonna 1961 ruotsalaisessa *Journalisten*-lehdessä nousi kiivas debatti naisten asemasta toimittajina. Keskustelun taustalla oli Tukholman journalisti-instituutin hakijoiden määrässä tapahtunut muutos: yhä useampi ansioitunut hakija oli nainen. Alalle olikin vaarassa tulla enemmän koulutettuja toimittajanaisia kuin mihin oli kysyntää, sillä sanomalehdissä suositettiin edelleen toimittajamiehiä. Tämä sai lehden toimituksen kysymään oliko sanomalehtien toimituksissa tilaa naisille ja tulisiko journalisti-instituutin opiskelijavalinnoissa turvautua sukupuolikiintiöihin. (*Journalisten* 5/1961, 4.)

1960-luvun Suomessa vastaavaa debattia ei missään vaiheessa käyty, vaikka naisten osuus esimerkiksi Tampereen yliopiston toimittajatutkinnon opiskelijoista nousi vuosina 1963–1966 selkeästi miesopiskelijoiden määrää suuremmaksi. Tämän jälkeenkin naiset muodostivat enemmistön toimittajaopiskelijoista muutamaa poikkeusvuotta lukuun ottamatta aina vuoteen 1985 asti. (Kuvio 1; Toimittajiksi opiskelleiden sukupuolijakaumasta laajemmin ks. Kurvinen 2013, 121–126.) Mistä sukupuolten välisen konfliktin puhkeamattomuus johtui? Lähestyn artikkelia motivoinutta huomiota kahdella tavalla. Yhtäältä analysoin, mikä oli toimittajiksi opiskelevien naisten asema 1960–1980-luvuilla, ja miten sukupuoli vaikutti heidän alalle sijoittumiseensa. Toisaalta tarkastelen toimittajakoulutuksen muodosta vuosina 1967–1984 käytyä julkista keskustelua pohtien, miten sukupuoli kytkeytyi pitkittyneeseen kiistaan ammatin vapaan luonteen ja alan korkeakoulututkinnon välillä. Aluksi esittelen kuitenkin lyhyesti toimittajaopiskelijoiden sukupuolijakaumaa ja siinä tapahtuneita muutoksia.

KUVIO 1 Sanomalehtitutkinnon ja toimittajatutkinnon opiskelijat 1962–1985. Lähde: Tampereen yliopiston opiskelijatilastot 1962–1985. Hjb2 ja Hjb3. Tampereen yliopiston arkisto.

Keskityn artikkelissa Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa – vuodesta 1966 lähtien Tampereen yliopisto – annettuun toimittajakoulutukseen, joka jakautui opetusjaostossa ja yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa tarjottuihin opintoihin[1]. Tarkastelen koulutusta ja sen kytkeytymistä sukupuoleen niin kutsutun kulttuurisen lähestymistavan kehyksessä. Mediatutkija Gertrude J. Robinsonin mukaan analyysin keskiössä on tällöin ajatus journalismista symbolisena käytäntönä, ja lähestymistavan avulla on mahdollista tarttua esimerkiksi kysymykseen siitä, miten ammattiin pääsy on vinoutunut sukupuolen mukaan (Robinson 2008, 82). Tässä artikkelissa tarkastelen ammattiin pääsyä ja sen mahdollista sukupuolivinoumaa koulutuksen näkökulmasta. Lähtökohtanani on näkemys oppimisesta sosiaalisena osallistumisena (ks. esim. Wenger 1998, 3–6), jolla tarkoitan sitä, että opiskelijat sosiaalistuvat toimittajan ammattiin ja oppivat ammatillisia käytäntöjä sekä kehittävät ammatillista identiteettiään. (Savolainen 2010, 146. Muiden alojen osalta ks. myös Danielsson 2012, 27; Wenger 1998, 149–213.)

Artikkelin lähdeaineisto koostuu Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa/Tampereen yliopistossa julkaistuista opiskelijalehdistä *Ykoo* ja *Aviisi*, Sanomalehtien liiton julkaisemasta *Suomen Lehdistö* -julkaisusta sekä Suomen Sanomalehtimiesten Liiton jäsenjulkaisusta *Sanomalehtimies – Journalisten*. Lisäksi aineistona on käytetty toimittajien koulutusta vuosina 1967–1969, 1973 ja 1983–1984 käsitelleiden komiteoiden julkaistuja mietintöjä. Artikkelissä käsitellään näin ollen aikalaiskeskustelun kautta niitä merkityksiä, joita toimittajakoulutukselle annettiin sekä näiden merkitysten kytkeytymistä sukupuoleen. On kuitenkin tärkeä muistaa, että tarkastelen käytyä keskustelua pääsääntöisesti yhden koulutusta antaneen tahon näkökulmasta. Yhteiskunnallisen Korkeakoulun/Tampereen yliopiston ohella toimittajaksi pystyi 1960–1980-luvuilla opiskelemaan myös vuonna 1967 perustetussa Sanoma Osakeyhtiön toimittajakoulussa, joka tarjosi käytännönläheistä koulutusta ammat-

tiin. Lisäksi ruotsinkielisen väestön oli mahdollista opiskella journalistiikkaa vuodesta 1962 lähtien Svenska Medborgarhögskolanissa (vuodesta 1964 Svenska social- och kommunalhögskolan) Helsingissä. Sivuaineena tiedotusoppia opiskeltiin myös Helsingin yliopistossa, jossa oppiaine kuului valtio-opin alaisuuteen. (Kurvinen 2013, 117–119; Kivikuru 2013, 121–124.) Tampereen yliopistolla oli kuitenkin suurimpana opetusta tarjonteenä yksikkönä vielä 1980-luvun alussa selkeä monopoli suomalaisessa toimittajien koulutuksessa (Nordenstreng & Kivikuru 2013, 87–90), mikä perustelee artikkelin temaattista rajausta.

Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa/Tampereen yliopistossa opiskelleet sijoituivat 1960–1980-luvuilla kaikkiin ajan keskeisiin joukkoviestimiin. Koska sanomalehdistö oli suomalaisella mediakentällä edelleen arvostetuin tiedotusväline (Kurvinen 2013, 123, 129–130, 283), toimittajakoulutuksesta käydyt keskustelut kiinnittyvät aineistoissa pääsääntöisesti sanomalehdistöön. Tämä näkyy artikkelissa sanomalehdistön korostumisena muiden tiedotusvälineiden kustannuksella. Aikalaiskeskusteluista nouseva painotus ei tarkoita kuitenkaan sitä, että näkisin sanomalehtitoimittajuuden muita toimittajuuksia merkittävämpänä tai pitäisin sitä lähtökohtaisesti miestapaisena toimittamisen muotona. Vastaavasti ymmärrän journalismin eri mediamuotojen muodostamaksi sukupuolituneeksi sosiaalseksi alueeksi, jonka sisäiset hierarkiat – kuten sanomalehdistön arvostaminen aikakauslehtiä korkeammalle – määrittävät tietyssä historiallisessa ajassa ja paikassa. (Journalismin sukupuolituneisuudesta ks. Ruoho & Torkkola 2010, 17–24, 129–138.)

Koulutuksen arvostuksen nousu lisää miesten kiinnostusta

Suomessa toimittajakoulutusta on annettu vuodesta 1925 lähtien, jolloin sanomalehtitutkinosta tuli yksi Kansalaiskorkeakoulun – vuodesta 1930 Yhteiskunnallinen Korkeakoulu – kolmesta tutkinnosta. Opiskelijoiden keskuudessa tutkinto herätti alusta lähtien kiinnostusta. Ensimmäisellä vuosikursilla opiskelijoita oli 45 ja tämän jälkeen opiskelijamäärä vaihteli talvisotaan asti 30 ja reilun 60 välillä. (Salmelin 1985, 5–7, 15; Vartiainen & Kaarninen 2013, 26, 31–32.) Sanomalehtitutkinon suosio ei näkynyt kuitenkaan suoritettujen tutkintojen määrässä, sillä toimittajille leimalliseen tapaan opinnot jäivät valtaosalta sanomalehtilinjan opiskelijoista kesken heidän päästyään kiinni varsinaiseen toimittajantyyöhön. Vuonna 1954 kerättyjen tietojen mukaan toimittajaopiskelijoista oli yltänyt loppututkintoon vain 22 prosenttia, ja liikkeenjohtajiin verrattuna heidän opintojen keskeyttämisprosenttinsa oli kolminkertainen. Alan opiskelijoiden määrä koko toimittajakunnasta oli myös häviävän pieni, sillä vuonna 1954 vain 11,3 prosenttia toimittajista oli suorittanut joko sanomalehti-alan opintoja tai loppututkinnon. (Vehmas 1963, 152–153.)

Kansalaiskorkeakoulun aloittaessa naisten osuus opiskelijoista oli vain 7 prosenttia, mutta opinahjo naisistui nopeasti. Sotaa seuranneina vuosina naisopiskelijoita oli jopa 60 prosenttia, ja tämän jälkeen tapahtuneesta sukupuolijakauman tasautumisesta huolimatta esimerkiksi vuonna 1954 opiskelijoista oli naisia 54 prosenttia. (Vartiainen & Kaarninen 2013, 54–55, 100.) Korkeakoulun naisvaltaisuus näkyi myös sanomalehtiopin opiskelijoissa, joista naisia ja miehiä oli suurin piirtein yhtä paljon vuosina 1925–1949,[2] vaikka ammatin harjoittajat olivat edelleen voittopuolisesti miehiä (Kurvinen 2013, 17–19).

Naisopiskelijoiden korkea määrä näkyi myös suoritettujen tutkintojen rekistereissä. Korkeakoulun ensimmäisen yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkinnon suoritti vuonna 1932 Sylvi Kauhanen, joka oli opiskellut sivuaineena sanomalehtioppia ja suorittanut siitä tutkinnon edellisenä vuonna. Valmistuttuaan Kauhanen työskenteli *Naisten Äänen* vastavälikirjoittajana, vaikka tekikin lopulta työuransa kaupan alalla. (Vartiainen & Kaarninen

2013, 41.) Ensimmäisenä sanomalehtiopin pääaineopiskelijana yhteiskuntatieteiden kandidaatintutkinnon suoritti Heidi Elmgren vuonna 1942 (Bask 1985, 8–9). Kaiken kaikkiaan opetusjaoston sanomalehtitutkinnon suorittaneista 35 prosenttia ja yhteiskuntatieteiden kandidaatin tutkinnon suorittaneista 48 prosenttia oli vuoteen 1959 mennessä naisia[3], mikä oli merkittävästi enemmän kuin naisten osuus koko ammattikunnassa. Vaikka enemmistö tutkinnon suorittaneista oli miehiä, suhteellisesti suuremmalla osalla toimittajina työskennelleistä naisista kuin miehistä oli toisin sanoen alan ammatillinen tutkinto. Sanomalehtitutkinto näyttääkin muodostuneen yleissivistävän koulutuksen tavoin naisille miehiä houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi hankkia kannuksia alalle.

Naisopiskelijoiden määrä säilyi vuonna 1960 Helsingistä Tampereelle muuttaneessa Yhteiskunnallisessa Korkeakoulussa korkeampana kuin muissa Suomen korkeakouluissa, ja sitä onkin kuvattu naisten akatemiaksi (Kaarninen 2000, 79). Toimittajatutkinnon opiskelijoista naisten osuus oli suurimmillaan vuonna 1964, jolloin heitä oli 69 prosenttia opiskelijoista. Tämän jälkeen opiskelijoiden sukupuolijakauma tasautui, ja vuosina 1975–1977 miesopiskelijoiden määrä nousi jopa hetkellisesti korkeammaksi. (Yhteiskunnallisen Korkeakoulun ja Tampereen yliopiston opiskelijatilastot vuosilta 1962–1985.) Koulutuksen arvostuksen vähittäinen nousu näyttääkin lisänneen miesten kiinnostusta alan opintoja kohtaan, vaikka heidän määränsä ei kehittyntäkään suoraviivaisen nousujohteisesti. Parhaimmillaankin opiskelijoiden miesenemmistö nousi vuonna 1976 vain 53 prosenttiin, minkä jälkeen naisopiskelijoiden määrä alkoi jälleen nousta korkeammaksi. Kaiken kaikkiaan opiskelijoista oli vuosina 1962–1985 [4] naisia 56 prosenttia. (Kuvio 1; ks. vuosien 1962–1980 osalta myös Kurvinen 2013, 121–122.) Sen sijaan tiedekunnan opiskelijoista tietoja ei ole säilynyt sukupuolen mukaan jaoteltuna.

Alan opintoja suorittaneiden naisten suurempi osuus ei ollut yksinomaan suomalaisille toimittajille leimallinen piirre, sillä vastaavasti Ruotsissa alalle tuli 1960-luvulla enenevässä määrin korkeasti koulutettuja naisia, jotka olivat myös lähtöisin aiempaa korkeammasta sosiaaliryhmästä. Naisten miehiä korkeampi koulutustaso näkyi myös ammatillisten opintojen osuuksissa, sillä vuonna 1969 tehdyn tutkimuksen mukaan ruotsalaisista toimittajanaisista 51 prosenttia ja miehistä 35 prosenttia oli suorittanut alan opintoja. (Journalistkåren i Sverige 1970, 17, 20–22, 29–30.) Toimittajiksi haitelleiden naisten korkea koulutustaso ei ollut kuitenkaan itsestään selvyys. Yhdysvalloissa journalismin opiskelijoissa on ollut naisenemmistö vasta vuodesta 1977 lähtien. Samanaikaisesti toimittajakunnan yleinen koulutustaso on noussut siten, että nuoret, etenkin nuoret naistoimittajat ovat yleensä vanhempia koulutettumia. (Lafky 1993, 93–94; McAdams, Beasley & Zandberg 2004, 315–316.)

Selitystä suomalaisten toimittajaopiskelijoiden naisvaltaisuuteen tuleekin etsiä myös opintoalojen sukupuolittuneisuudesta. Arto Nevalan mukaan naiset sijoituivat toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä yleisimmin aloille, joilla ei ollut korkeaa yhteiskunnallista statusta (Nevala 1999, 111–112). Toimittajan ammatti oli yksi näistä matalalle arvostetuista aloista, jonka status alkoi nousta vasta 1960- ja 1970-luvuilla vauhdittuneen ammatillistumisen myötä (Kurvinen 2013, 57, 59–60). Ammattialan yhteiskunnallisen arvostuksen vaikutus opiskelijoiden sukupuolijakaumaan näkyi myös muilla Yhteiskunnallisen Korkeakoulun/Tampereen yliopiston aloilla. Esimerkiksi 1960-luvun alussa naisenemmistö oli suurimmillaan sosiaalihuollon opetusjaostossa, kun taas kunnallishallinnon opiskelijat olivat suurimmaksi osaksi miehiä. (Kaarninen 2000, 79–80.) 1960-luvun kuluessa naiset alkoivat kuitenkin hakeutua aiempaa enemmän myös miesvaltaisina säilyneille aloille, kuten Oikeustieteelliseen tiedekuntaan ja matemaattis-luonnontieteellisille aloille (Elovainio 1967, 16). Tästä huolimatta suomalainen työelämä säilyi voimak-

kaan segregoituneena. Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan vuonna 1975 julkaiseman selvityksen mukaan naiset ja miehet tekivät vain harvoin samaa työtä (Sukupuoleen kohdistuva syrjintä työmarkkinoilla 1975, 48–49). Edelleen vuonna 1981 ammatissa toimineista suomalaisista 40 prosenttia työskenteli ainoastaan oman sukupuolensa edustajien kanssa (Haavio-Mannila 1984, 12).

Koulutus tuo miehille suuremman lisäarvon

Säilyneet lähteet eivät juuri kerro siitä, miten toimittajiksi opiskelleet naiset sijoittuivat työelämään. Yksittäisistä maininnoista voidaan kuitenkin päätellä, että alan opinnot ja tutkinto olivat etenkin 1960-luvulla miehille suurempi meriitti kuin heidän naispuolisille kollegoilleen. Vuonna 1968 sanomalehtiopin lehtori Pentti Salmelin esimerkiksi sivusi *Sanomalehtimies – Journalisten* -lehden kirjoituksessa teemaa seuraavasti:

Tampereen yliopiston toimittajakouluttajilla ei ole mitään naisopiskelijoita vastaan, mutta tilannetta on pakko katsoa reaalisesti 'menekin' mukaan. Tutkintonsa suorittaneekin tyttölapsset ovat joutuneet joskus harhailemaan palkattomina, mitä pojista ei ole juuri viime vuosina kuulunut. (Salmelin 1968, 7–8.)

Vastaavasti Tampereen yliopiston opiskelijoiden *Aviisi*-lehdessä muistutettiin vielä vuosina 1968 ja 1969 sanomalehdissä avautuvan paikkoja ennen kaikkea tutkinnon suorittaneille miehille, kun taas naisopiskelijoiden työllistymisnäkökulmat olivat paremmat matalammalle arvostetussa aikakauslehdissä ja suhdetoiminnan parissa (*Aviisi* 20.4.1968, 7; *Aviisi* 28.3.1969, 16). Sukupuolen vaikutus työelämään sijoittumiseen ei ollut kuitenkaan yksinomaan toimittajakunnan ongelma. Korkeasti koulutettuja naisia vuonna 1967 tutkinut Päivi Elovainio nimittäin osoitti miesten toimineen ammatissa naisia todennäköisemmin. Vaikka korkeakoulutus lisäsi naisten ammatissa toimimista, heidän osuutensa kaikista akateemisen loppututkinnon suorittaneista ammatissa toimivista oli vuonna 1960 vain 32 prosenttia. Naisten heikompia mahdollisuuksia sijoittua työmarkkinoille Elovainio selitti muun muassa yhteiskunnassa vallinneilla asenteilla sekä naisten sijoittumisella heikosta työllisyyslanteesta kärsineille aloille. (Elovainio 1967, 5–7.)

Toimittajakunnan kohdalla työllisyystilannetta ei voida käyttää selityksenä, sillä ammatin työvoimatarve kasvoi juuri 1960-luvun viimeisinä vuosina. Siirtyminen 5-päiväiseen työviikkoon ja toimitushierarkian kehittyminen avasivat uusia työpaikkoja, mikä näkyi myös toimittajanaisten määrän kasvuna. (Kurvinen 2013, 59–60, 64–66, 72–77.) Sen sijaan naisten työssäkäyntiä rajoittaneet asenteet vaikuttivat myös toimituksissa, joiden miesvaltainen perinne näkyi jo kesäharjoittelussa. Toimittajatutkinnon opiskelijoiden ainejärjestö Neekerit ry:n syksyllä 1969 tekemän selvityksen mukaan 82 prosenttia harjoittelupaikkaa vaille jääneistä opiskelijoista oli naisia. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että 31,7 prosenttia harjoittelupaikkaa hakeneista naisista jäi ilman paikkaa, kun taas miesopiskelijoiden kohdalla vastaava osuus oli vain 9,7 prosenttia. Kaksi viidesosaa harjoittelupaikkaa vaille jääneistä naisista opiskeli lehdistö- ja tiedotusoppia sivuaineenaan. Miesten kohdalla vain viidennes sivuaineopiskelijoista jäi ilman harjoittelupaikkaa. (*Sanomalehtimies – Journalisten* 9/1970, 14–15.)

Tulokset antavatkin viitteitä siitä, että miehillä pelkät alan opinnot toivat lisämeriittiä, kun taas toimittajiksi halunneilta naisilta vaadittiin enemmän näyttöjä. Samanaikaisesti yliopiston muiden alojen harjoittelupaikkojen jaossa naiset pärjäsivät miehiä paremmin. Marraskuussa 1967 *Aviisi*-lehdessä voitiin kertoa, että harjoittelupaikkoja oli ollut naisille

enemmän tarjolla kuin miehille. Selityksenä tähän pidettiin naisten alhaisempia palkkatoiveita ja palveluelinkeinojen suurta harjoittelutyövoiman tarvetta. (Aviisi 24.11.1967, 9.) Toimituksissa alhaisemmat palkat eivät kuitenkaan tasoittaneet vinoumaa, vaikka Neekerit ry:n kysely osoitti naisopiskelijoille maksetun työkokemuksen pituudesta riippuen keskimäärin 102–217 markkaa vähemmän kuukaudessa kuin miesopiskelijoille (Sanomalehtimies – Journalisten 9/1970, 14–15).

Suhtautuminen alan koulutukseen muuttui nopeasti, sillä 1980-luvun puolivälissä kesäharjoittelijoilta edellytettiin jo lähes poikkeuksetta alan opintoja (esim. Järstä 1985, 5). 1960-luvun lopun kaltaisia esimerkkejä sukupuolen vaikutuksista ei ole tallentunut, mutta *Sanomalehtimies – Journalisten* -lehdessä käydyssä lyhyessä debatissa naistoimittajien asemasta viitattiin vuonna 1984 myös alalle sijoittumisen edellytyksiin. Debatin aloittivat nimimerkillä ”Joukko kesätoimittajaeukkoja” kirjoittaneet toimittajanalut, jotka nostivat esiin toimituksissa kohtaamiaan epäkohtia. Koulutusta he sivusivat seuraavasti:

Olettakaamme, että olet onnellinen nuori nainen, joka on ensimmäistä kertaa elämässään saanut kesätoimittajan paikan. Aluksi tietenkin tutustut kesätoimittajakollegoihisi. Jo tässä esittelyvaiheessa päässäsi häivähtää pieni ihmetys siitä, miksi toimitukseen on palkattu myös joukko nuoria miehiä, jotka haaveilevat pikemminkin juristin tai agronomin kuin toimittajan urasta. Karakoitat kuitenkin mielestäsi pian kaikki tällaiset ikävät ajatukset, sillä sinä uskot vielä koulutuksen voimaan ja sukupuolten väliseen tasa-arvoon. (Joukko kesätoimittajaeukkoja 1984, 12.)

Sukupuoli ei ollut kuitenkaan enää ainoa tekijä, joka kesätoimittajavalintojen yhteydessä nostettiin esiin. 1970-luvun politisoituneessa ilmapiirissä Tampereen yliopiston toimittajatutkintolaiset syyttivät opettajiaan siitä, että nämä olivat kertoneet työnantajille kesäharjoittelupaikkaa hakeneiden opiskelijoiden poliittisista kannoista. (Ks. esim. Aviisi 4.4.1975; Ilta-Sanomat 8.5.1975; Väyrynen 1975.) Opiskelijat myös kokivat poliittisen kannan vaikuttaneen harjoittelupaikan saamiseen sukupuolen ohella (Vaniaala 1977). Luokka nousi esiin myös *Sanomalehtimies – Journalisten* -lehdessä vuonna 1984 julkaistuissa mielipideteksteissä, joissa nimimerkit ”Aino Kaino” ja ”Lyyli Luupää” kertoivat kokemuksistaan. Aino Kaino kirjoitti mielipidetekstissään seuraavasti:

Kaikki alkoi siitä, että minä halusin toimittajaksi, mutta huomasin kauhukseksi, että isäni oli väärällä alalla. Eivät ne lehdissä paljon perusta minun liikenteenlaskentakokemuksistani tai sorakuormien ylösottotodistuksistani. Olen vähän katkera niille kavereille, joiden sedillä on paikallisen painotalon osakkeita ja joiden tädit ovat perhetoimittajina maakunnan ykköslehdissä. Niillä on ollut syntymäsäkä: saavat haluamaani kokemusta, vaikka eivät sitä tarvitsisikaan. (Kaino 1984, 11.)

Alalla jo pidempään työskennellyt Lyyli Luupää valoi Aino Kainolle kirjoittamassaan vastineessa taistelutahtoa, vaikka tunnustikin lehtitalojen valitsevan ”tyttöjä” vain tilkkeiksi. Kesätoimittajavuosiltaan Luupääkin tiesi kertoa, kuinka vanhempien suhteilla töihin valitut tytöt ja pojat ohittivat harjoittelupaikkojen jaossa alan opiskelijat. (Luupää 1984, 10.) Suhteiden puute oli hidaste etenkin toimittajanaisille, sillä naisilta vaadittiin alalle enemmän näyttöjä kuin heidän mieskollegoiltaan: toimittajanaisen oli oltava vähintään yhtä hyvä, mieluummin parempi kuin toimituksen miestoimittajat (ks. esim. Kurvinen 2013, 182–183, 194, 278, 293–294, 308, 311–312, 326–327).

1980-luvulta säilyneet yksittäiset maininnat ovat lähdearvoltaan satunnaisempia kuin tehdyt selvitykset ja alan auktorin lausuma 1960-luvulta. Ne kertovat kuitenkin osaltaan siitä muuttuneesta yhteiskunnallisesta keskusteluilmapiiiristä, jossa sukupuolikysymysten esiin nostaminen oli 1980-luvun Suomessa jo aiempaa hyväksyttävämpää. 1960- ja 1970-lukujen toimittajanaisten välttämällä ammatin sisäistä tasa-arvokeskustelua (Kurvinen 2013, 415–440), uuden polven toimittajat saattoivat 1980-luvulla alkaa jo äänekkäästi vaatia sukupuolten tasa-arvon toteutumista. Feminismin lopullinen rantautuminen suomenkielisten naisten keskuuteen 1970- ja 1980-lukujen taitteessa (ks. esim. Bergman 2002, 156–163, 239–240; Ingström 2007, 29–37) näkyikin niin *Sanomalehtimies – Journalisten* kuin *Aviisi-*lehdessä, joissa naiskysymykset toistuiivat juttuaiheissa vuosina 1984 ja 1985. (Ks. esim. Jäppinen 1984, 8–9; Hietaranta 1984, 8; Kanto 1985, 4.)

Ammattimiehiä ja Tampereen maistereita

Toimittajakoulutuksesta käyty keskustelu on 1900-luvun alusta lähtien muodostunut kiistaksi akateemisen koulutuksen ja toimittajien käytännöllisen koulutuksen välillä. Vaikka keskustelua koulutuksen muodoista on käyty eri puolilla maailmaa yli sadan vuoden ajan, akateeminen koulutus ei ole ammattikunnassa edelleenkään itsestään selvyys. Alalle onkin ominaista vastakkainasettelu akateemisen journalismikoulutuksen ja käytännön toimitustyön välillä. (Deuze 2006, 21–22; Josephi 2009, 47–49, 52.)

Ajatus toimittajan synnynnäisestä uutisnenästä vaikutti myös 1900-luvun alun Suomessa, ja ammattiin opittiin käytännön harjoituksen kautta (ks. esim. Salmelin 1985, 5–7). Työssä tapahtuneessa ammattiin oppimisessa välitettiin kuitenkin myös sosiaalisia normeja ja moraalisia koodeja. Toisin sanoen alalle tullut toimittaja sosiaalistui ammattiyhteisöönsä omaksuen kollektiivisen käyttäytymisen säännöt. (Ammattiin sosiaalistumisesta ks. Teräs 2001, 13–29.) Kisälliperinteen voidaankin katsoa osaltaan vaikuttaneen siihen, että Kansalaiskorkeakoulun sanomalehtitutkinto herätti epäluuloja etenkin lehtien kustantajissa (Salmelin 1985, 5–7). Vaikka yhä useampi toimittajanalku tuli seuraavina vuosikymmeninä alalle sanomalehtiopintojen tai tutkinnon suorittettuaan, suhtauduttiin toimittajaksi oppimiseen vielä 1960-luvullakin epäluuloisesti. Ammatillisena ihanteena olikin miestoimittaja, jolla ei tarvinnut olla välttämättä takanaan alan koulutusta. (Kurvinen 2013, 119–120, 187, 271–272.)

Vanha itseoppineen tähtitoimittajan ihanne näkyi esimerkiksi Antero Okkonen kirjoittaessa vuonna 1961 teoksessaan *Toimittajan työ* seuraavasti:

Paraskin koulutus saattaa antaa vesiperän, kuten sanonta kuuluu. Lehtimies-ammatti on myötäsyyntyistä lahjakkuutta kysyvää. Se näkyy myös siinä, että olipa koulutusjärjestelmä millainen tahansa, aina tulee alalle pystyväksi osottautuvaa väkeä kaikki oppikynnykset sivuuttaen, ja tämä on sangen hämmentävä tosiasia. (Okkonen 1961, 272.)

Asenteiden muutoksesta kertoo kuitenkin se, että Okkonen suositteli kaikkia alalle aikovia kuitenkin hankkimaan sekä yleissivistystä että lehtitekniistä tietämystä. Tätäkin selvemmin muutos näkyi vuonna 1967 käynnistyneessä ja lähes kahden vuosikymmenen ajan jatkuneessa keskustelussa toimittajakoulutuksen muodosta.

Mediatutkija Mark Deuze on määritellyt yhdeksi toimittajakoulutuksen muotoon vaikuttavista tekijöistä kysymyksen koulutuksen tavoitteista. Onko tarkoitus kasvattaa tulevia työntekijöitä toimituksiin vai kriittisiä kansalaisia. (Deuze 2006, 24–25.) Tämän paradigman ympärille kiertyi myös 1960–1980-lukujen Suomessa käyty keskustelu, jossa käytän-

nön toimittaja ja koulutettu toimittaja olivat eri tavoin vastakkain. Keskustelun aloitti vuonna 1967 nimitetty Lehtimiesten koulutuskomitea, jonka vuonna 1969 julkaistussa mietinnössä tavoitteeksi asetettiin ammatillisesti koulutetun toimittajakunnan lisääminen. Ammatillista koulutusta ei pidetty välttämättömänä, mutta komitea näki sen olevan ”yleisesti suositettava tie lehdentoimittajan ammattiin”. (Komiteanmietintö 1969: A 19, 17.)

Samanaikaisesti Tampereella annettu koulutus kohtasi niin toimituksissa kuin opiskelijoidenkin keskuudessa kritiikkiä. Toimituksissa saatettiin ivailla lehdistömaistereiden kustannuksella (Kurvinen 2013, 130), kun taas Tampereen yliopiston sisällä esiintyi kritiikkiä toimittajakoulutuksen muotoa ja sijoituspaikkaa kohtaan (Eklund 1966, 3; Ahva 1966, 2; Vehmas 1966, 2). Sanoma Osakeyhtiön toimittajakoulu oli Aatos Erkon ratkaisu ongelmallisiksi koettuihin Tampereen yliopiston kasvatteihin (Kurvinen 2013, 136–137). Epäluulot eivät enää suoranaisesti liittyneet toimittajien ammatilliseen kouluttautumiseen, vaan koulutusta antaneeseen tahoon. 1970-luvulle tultaessa Tampereen yliopiston saama punainen leima vahvisti työnantajien epäluuloja entisestään. (Kaarninen 2000, 193–201; Tampereen yliopiston punaisesta maineesta ks. myös Vartiainen & Kaarninen 2013, 129–131.)

Politisoituminen näkyi myös toimittajakoulutukseen ratkaisua miettineissä komiteoissa ja työryhmissä, joiden esitykset kaatuivat koko 1970-luvun paitsi eri neuvotteluosapuolten mielipide-eroihin myös puoluepoliittisiin erimielisyyksiin (Nordenstreng & Uusitupa 1985, 54–65). Samanaikaisesti korkeakouluissa käynnissä olleet hallinnon- ja tutkinnonuudistukset roihahivat laajemminkin poliittisiksi vastakkainasetteluiksi, joissa käytiin tiedepoliittista kädenvääntöä. 1970-luvulla toteutetun tutkinnonuudistuksen nimissä tehtiin myös rajanvetoa korkeakouluopetuksen tieteellisyyden ja ammatillisuuden välillä. (Eskola 2002, 287–330; Nordenstreng & Kivikuru 2013, 85–86.) Toimittajakoulutusta pohtineissa komiteoissa ja työryhmissä vakiintuneeksi linjaksi muodostui erimielisyyksistä huolimatta ammatillisesti painottuneen toimittajakoulutuksen antaminen. Niin kutsuttu Nordenstrengin komitea linjasi mietinnössään opiskelijavalinnoista seuraavasti:

Valintamenettelyn tavoitteena on alalle parhaiten soveltuvien oppilaiden löytäminen. Tämän vuoksi oppilasvalinnassa ei pääpainoa voida panna yksinomaan opintosuorituksiin ja arvosanoihin, vaan on pyrittävä arvioimaan toimittajantyössä vaadittavia muita ominaisuuksia kuten esim. verbaalista kyvykkyyttä, ideointikykyä, kykyä hallita kokonaisuuksia ja kykyä erottaa oleelliset seikat. Samoin tulee toimikunnan mielestä pyrkiä punnitsemaan hakijan älyllinen aktiivisuus sekä kyky ja kiinnostus seurata ajankohtaisia tapahtumia. (Komiteanmietintö 1973: 158, 32.)

Sanoma Osakeyhtiön toimittajakoulusta vuonna 1977 kurssin priimuksena valmistunut Anu Uimonen otti päättäjäsietelmässään kantaa koulutuskysymykseen seuraavasti: ”Enää ei kukaan takavuosien tapaan väitä, että journalistiksi synnyttään eikä mitään koulutusta työkokemuksen lisäksi tarvita.” (Uimonen 1978.) Koulutus alkoikin muodostua alalle tuleville toimittajille välttämättömäksi. Tästä huolimatta vapaan toimittajan ihanne piti edelleen pintansa. Vuonna 1984 valmistuneessa viimeisessä komiteanmietinnössä Lehdistön koulutus-tarvetoimikunta suosittelikin ammatin säilyttämistä vapaana ammattina, vaikka koulutusväyliä tulisi lisätä (Komiteanmietintö 1984, 47–55).

Koulutuskeskustelun vaiettu sukupuoli

Ammatillisen koulutuksen kritiikissä ei missään vaiheessa puhuttu suoranaisesti sukupuolesta, vaikka toimittajanaiset olivatkin suhteellisesti mieskollegoitaan koulutetumpia. Tässä

suhteessa Suomi poikkesi esimerkiksi Yhdysvalloista, jossa sukupuolten välistä koulutuseroa pidettiin ammattikunnassa 1970-luvulle asti yllä niin alan oppikirjojen kuin sukupuoli-kiintiöidenkin avulla. (Henry 2004, 3–5; Lafky 1993, 93–94; Steiner 2007, 13–14.) Suomessa ei puhjennut myöskään Ruotsin tavoin avointa konfliktia koulutetun naistoimittajakunnan vallatessa koko ajan enemmän alaa. Yksittäisissä kommenteissa on kuitenkin Suomessakin nähtävissä sukupuolittuneita viitteitä. Toimittajakoulutusta käsitellyttä keskustelutilaisuutta referoineessa *Ykkö*-lehden artikkelissa piikki kohdistettiin vuonna 1962 tutkinnon suorittaneisiin:

Keskustelun sommeldo kerittiin. Retorinen kysymys jäi tupakansavun täyttämään ilmaan: Lahjakkaat menestyvät opiskelemattakin, heikot karsiutuvat joukosta itsestään, keskinkertaiset suorittavat tutkinnon loppuun; mihin tämä johtaa? (Ykkö 11–12/1962, 15.)

Vaikka suoritettujen tutkintojen määrissä ei 1960-luvun alkuun mennessä ollut vielä tapahtunut selkeää eriytymistä sukupuolen mukaan (60 vuotta toimittajakoulutusta, liite 3. ja liite 4), voidaan rivien välistä lukea keskinkertaisten tutkinnon suorittajien olleen kirjoittajan mielestä todennäköisemmin naisia kun taas lahjakkuudet näyttäisivät viitanneen ennen kaikkea miestoimittajiin.

Samankaltainen jako nousi pintaan vielä vuonna 1984, jolloin *Suomen Lehdistö*ssä kirjoitettiin opiskelupaikan saaneista seuraavaan tapaan:

Tavanomainen murhenäytelmä on taas monen toimittajatutkintoon yrittäneen kohdalla ohi. Erinomaisetkaan suoriutumiset ammatin kannalta keskeisimmistä osakokeista eivät vielä välttämättä merkinneet pääsyä 35 hyväksytyin joukkoon. Pitäisiköhän yhteiskuntaopin ulkolukukirja sittenkin poistaa tai ainakin luopua sen osalta minimipistevaatimuksista? Ulkolukutaito ja eräät muut alalle soveltuvuutta osoittavat taidot eivät ainakaan näytä erikoisemmin olevan yhteydessä toisiinsa. (Suomen Lehdistö 7–8/1984, 63.)

Vaikka hyväksytyissä oli varsin tasaisesti sekä naisia että miehiä, kommentti tuotti selkeän kahtiajaon oikeanlaisen, luontaisen journalistisen kyvykkyyden ja akateemiseen koulutukseen liitetyn ulkoluvun välille. Koska jälkimmäinen on perinteisesti liitetty naisiin, kirjoittaja tuotti piiloisesti sukupuolittunutta asetelmaa, jossa koulutetut toimittajanaiset eivät olleet alalla kannuksensa hankkineiden mieskollegoidensa veroisia. Samantyyppinen asetelma nousi yliopisto-opintojen kohdalla esiin jo 1920-luvulla. Koulutuskeskustelua tutkinut Mervi Kaarninen huomioi, että naispuolisiin yliopisto-opiskelijoihin kriittisesti suhtautuneet miehet kuvasivat naisopiskelijat pinnallisina ja epäakateemisina opiskelijoina (Kaarninen 1995, 231). Todellisuudessa naisopiskelijoilla oli enemmistö nimenomaan opetusjaoston sanomalehti- ja toimittajatutkinnossa, joka edusti käytännönläheistä koulutusta. Vuosina 1960–1984 tutkinnon suoritti 200 naista ja 121 miestä. Sen sijaan tiedekunnan puolella sanomalehtioppia tai myöhempiä lehdistö- ja tiedostusoppia tai tiedostusoppia päätti sivuaineena lukeneiden opiskelijoiden sukupuolijakauma näyttää ainakin hyväksytyjen oppinäytetöiden perusteella olleen tasaisempi: naisista 244 ja miehistä 226 suoritti tutkinnon kyseisinä vuosina. (60 vuotta toimittajakoulutusta, liite 3 ja liite 4.)

Koulutuksen muotoa pohtineissa komiteoissa opiskelijajoukon sukupuolesta vaiettiin ainakin julkaistuissa mietinnöissä, vaikka 1960-luvun viimeisinä vuosina ammattikunnassa tehtiin vielä eroa nais- ja miestoimittajien välille. Heräkin kysymys, mistä tämä johtui? Selitystä on mahdollista hakea ammattikunnassa tapahtuneesta diskursiivisesta käänteestä. Olen aikaisemmin osoittanut, että toimittajakunnassa siirryttiin 1960- ja 1970-lukujen tait-

teessa varsin nopeasti sukupuolten erottelusta ammatin poikkeuksellisen tasa-arvoisuuden korostamiseen (Kurvinen 2013, 387–398). Toisin sanoen suomalaisten toimittajanaisten muita länsimaita suurempi suhteellinen osuus toimi vakuutena sille, ettei sukupuolella ollut ammattikunnassa merkitystä. Yhtäältä kehitys noudatti 1960-luvulla alkaneen tasa-arvokeskustelun ihanteita, jossa tasa-arvoa tavoiteltiin korostamalla sukupuolten samuutta. Toisaalta kyse oli suomalaiselle yhteiskunnalle ominaisesta tavasta vaieta sukupuolesta. (Ks. esim. Korvajärvi 2011, 231–232, 236–239; Lahelma 2012, 1–3.) Suvi Ronkainen kirjoittaaakin Suomesta maana, jossa sukupuoli on sukupuoletona (Ronkainen 2001, 45–46, 54–55). Tämä sai myös 1970-luvun toimittajat siirtymään naisten ja miesten erottelusta tasa-arvoisuuspuheeseen.

Sukupuoli peittyi 1970-luvulla myös puoluepolitisoituneen ilmapiirin alle, joka asetti eri puoluekantoja edustaneet ihmiset vastakkain sukupuolesta riippumatta. Tampereen yliopistossakin sosialistinen opiskelijaliike vaikutti tutkintovaatimuksiin ja virkojen täyttöön, mikä toi vasemmistolaiset vaikutteet myös toimittajaopiskelijoiden kurssilukemistoihin ja opettajakuntaan. (Eskola 2002, 310, 318; Nordenstreng & Kivikuru 2013, 91–92; Rantanen 1996, 46–48; Salminen 2004, 78, 91, 100–101.) Samanaikaisesti oppialan sisällä siirryttiin niin kutsuttuun ylivälineelliseen journalismikäsitelmään, jossa korostui uutistyön keskeinen asema. Tämä syrjäytti esimerkiksi aikakauslehtiä koskevan opetuksen opetussuunnitelmista, mikä vahvisti toimittajuuden kytkeytymistä maskuliinisiin käytäntöihin. (Töyry 2002, 63; Töyry, Saarenmaa & Särkkä 2011, 24.) Väitänkin, että yhdessä politisoituneen ja ammattikunnan tasa-arvoa korostaneen ilmapiirin kanssa oppialan sisäiset linjaukset häivyttivät sukupuolen myös laajemmasta koulutuskeskustelusta.

Vuonna 1967 nimitetyn Lehtimiesten koulutuskomitean mietinnön osalta näyttää kuitenkin myös siltä, että sukupuolesta on tietoisesti vaiettu. Vaikka mietinnön yhteydessä tehdyssä selvityksessä kuvattiin ammattikunnan sukupuolijakaumaa, toimittajien koulustausta ei eroteltu siinä sukupuolen mukaan. Mietinnössä ei viitattu edes Suomen Sanomalehtimiesten Liiton vuosien 1963 ja 1965 palkkatutkimuksissa osoitettuun toimittajanaisten mieskollegoitaan korkeampaan koulutustaustaan (Kurvinen 2013, 127–130), vaikka palkkatutkimuksia käytettiin muuten vertailevana aineistona. Sukupuoli kirjoitettiin toimittajakoulutuksen muodoista käytyihin keskusteluihin ennen kaikkea vaikenemisen kautta. Koska mielikuva itseoppineesta toimittajasta on lähtökohtaisesti ollut aina maskuliininen (ks. esim. Lang 1999, 109), sukupuoli oli kuitenkin osa keskustelua, jossa tie alalle haluttiin pitää vapaana, vaikka ammatillisen koulutuksen merkitys koko ajan vahvistuikin.

Miksi konfliktia ei syntynyt?

Artikkelin alussa esitin kysymyksen, miksi Suomessa ei puhjennut avointa konfliktia toimittajaopiskelijoiden naisenemmistöstä. Olen lähestynyt kysymystä kahdesta näkökulmasta tarkastelemalla sekä opiskelijanaisten asemaa että koulutuksen muodosta käytyä keskustelua. Itse analyysissä olen kiinnittänyt huomiota aikalaiskeskustelun taustalla vaikuttaneisiin kulttuurisiin sukupuolikäsityksiin, jotka ovat yhtäältä vaikuttaneet toimittajiksi opiskelien naisten sijoittumiseen alalle ja toisaalta häivyttäneet sukupuolta koulutuksesta käydyistä keskusteluista.

Esitän, että konfliktia ei syntynyt 1960-luvulla tai sen jälkeen, koska naisopiskelijoiden ei uskottu pyrkivän muuttamaan alalla vallinneita käytäntöjä. Alan koulutuksen hankkineiden naisten oletettiin mukautuvan toimituksissa vallinneisiin työskentelykäytäntöihin, kuten 1960- ja 1970-luvulla myös tapahtui. Keskimäärin korkeammasta koulutustaustastaan huolimatta naistoimittajien ura- ja palkkakehitys ei edennyt tuolloin mieskollegoiden

tavoin, ja he myös pääsääntöisesti sopeuttivat käytöksensä toimittajalta vaadittuihin ominaisuuksiin kuten runsaaseen alkoholinkäyttöön ja ronskiuteen. (Tarkemmin asiasta ks. Kurvinen 2013, 143–203.) Samankaltaisia päätelmiä on tehnyt 1920- ja 1930-luvun koulutusmaailmaa tutkinut Mervi Kaarninen, jonka mukaan naisylioppilaisiin suhtauduttiin pilkallisesti vasta siinä vaiheessa, kun he alkoivat kilpailla miesten kanssa samoista työpajoista (Kaarninen 1995, 220–223, 237, 248). Edelleen Cambridgen ja Oxfordin yliopistojen varhaisia naispuolisia lakiopiskelijoita tutkinut Rosemary Auchmuty on osoittanut, ettei lakia opiskelleiden naisten tulo opintojen piiriin herättänyt keskustelua, koska heidän ei oletettu uhkaavan miesvaltaisen ammatin käytäntöjä (Auchmuty 2008, 96–97).

Suomessa tilanne alkoi muuttua 1980-luvulla, jolloin yksittäiset toimittajanaiset esittivät kriittisiä huomioita koulutuksen vaikutuksista alalle sijoittumiseen. Sukupuolikysymys nousi kuitenkin esiin osana laajempaa naistoimittajakysymystä heijastellen yhteiskunnassa yleisemmin tapahtunutta naistietoisuuden kasvua eikä se tästä johtuen herättänyt lehtien palstoilla aktiivisempaa keskustelua. Selitystä tuleekin hakea myös itseoppineen toimittajan ihanteesta, joka käydyn koulutuskeskustelun perusteella piti Suomessa vahvasti pintansa. Vaikka ammattikunnan professionalisoitumisen myötä myös työnantajat alkoivat vaatia toimittajiltaan entistä parempia tiedollisia valmiuksia (Kurvinen 2013, 138) koulutus ei tuonut artikkelin ajallisen rajauksen puitteissa vielä sellaista lisäarvoa, joka olisi kyseenalaistanut ammattikunnassa vallinneet sukupuolittuneet valtarakenteet ja haastanut sitten ammatin miesvaltaista perinnettä.

Viitteet

- [1] Opetusjaoston puolella suoritettu tutkinto oli vuoteen 1966 asti sanomalehtitutkinto, jonka jälkeen sen nimi muuttui toimittajatutkinnoksi. Tiedekunnan puolella opetetun sanomalehtiopin nimi muuttui vuonna 1961 lehdistö- ja tiedotusopiksi. Vuodesta 1969 lähtien lehdistö- ja tiedotusopista erosi omaksi oppiaineekseen television ja radioon keskittynyt tiedotusoppi. (Himanen 1985, 30; Teikari 1985, 47; Salmelin 1985, 17.)
- [2] Tiedot ovat peräisin Niina Ketosen tekeillä olevasta pro gradu -työstä, joka käsittelee Yhteiskunnallisen Korkeakoulun sanomalehtiopin opiskelijoita vuosina 1925–1949.
- [3] Opetusjaoston sanomalehtitutkinnon suoritti vuosina 1927–1959 yhteensä 96 henkilöä, joista naisia oli 34. Vuosina 1941–1959 yhteiskuntatieteiden kandidaatintutkinnon pääaineenaan sanomalehtioppi suoritti puolestaan 27 henkilöä, joista naisia oli 13. (60 vuotta toimittajakoulutusta, liite 3 ja liite 4.)
- [4] Toimittajatutkintoa opiskeli vuosina 1962–1966 ja 1968–1985 kaiken kaikkiaan 3238 opiskelijaa, joista naisia oli 1799 ja miehiä 1439. Tietoja opiskelijoiden sukupuolijakouksesta ei ole säilynyt vuodelta 1967. Tampereen yliopiston opiskelijatilastot. Hjb2 ja Hjb3. Tampereen yliopiston arkisto.

Lähteet

Arkistolähteet

Tampereen yliopiston opiskelijatilastot 1960–1985. Hjb2 ja Hjb3. Tampereen yliopiston arkisto. TAYA.

Painetut lähteet

Sanoma- ja aikakauslehdet

- Ahva, Tane 1966. Kuinka toimittajia tehdään? *Aviisi* 18.11.1966.
- Bask, Anita 1985. Olen kolmas valtiomahti, minä neekeri valkoinen... *Sanomalehtimies – Journalisten* 1985 (12), 8–9.
- Eklund, Hilka 1966. 'Kissa ja hiiri' -leikki. *Aviisi* 11.11.1966, 3.
- Harjoitteluvälitys. *Aviisi* 24.11.1967, 9.
- Lehdistö- ja tiedotusoppi. *Aviisi* 20.4.1968, 7.
- Toimittajatutkinto. *Aviisi* 28.3.1969, 16.
- Mustista listoista ja puhelinpalvelusta. *Aviisi* 4.4.1975.
- Hietaranta, Seija 1984. Joukkotiedotus ja viestinnän naistutkimus. Irma Kaarinan ja Terhin enkelit. *Sanomalehtimies – Journalisten* 1984 (25), 8.
- Tampereen yliopistossa poliittinen musta lista? *Ilta-Sanomat* 8.5.1975.
- Joukko kesätoimittajaeukkoja 1984. Hei sun heiluvilles! *Sanomalehtimies – Journalisten* 1984 (9), 12.
- Toimituksen tietolaatikko. *Journalisten* 1961 (5), 4.
- Jäppinen, Leena 1984. Syrjiikö Ylen nimityspolitiikka naisia? *Sanomalehtimies – Journalisten* 1984 (1), 8–9.
- Järstä, Leena 1985. Helpompi on kamelin päästä neulansilmän läpi... *Sanomalehtimies – Journalisten* 1985 (7), 5.
- Kaino, Aino 1984. Kesätyöpaikan hakijan toiveuni. *Sanomalehtimies – Journalisten* 1984 (7), 11.
- Kanto, Anneli 1985. Naisjournalisti nykydraaman katsannossa. *Sanomalehtimies – Journalisten* 1985 (1), 4.
- Luupää, Lyyli 1984. 'Tyttöjä' valitaan vain tilkkeiksi. *Sanomalehtimies – Journalisten* 1984 (10), 10.
- Salmelin, Pentti 1968. Tampereen toimittajatutkinnon kaksivuotinen debet ja kredit. *Sanomalehtimies – Journalisten* 1968 (6), 7–8.
- Lehdistöopiskelijoiden kesäharjoittelusta. *Sanomalehtimies – Journalisten* 1970 (9), 14–15.
- Uimonen, Anu 1978. Miten kouluttaa toimittajia. Ammattitaito on paljon enemmän kuin vain teoriaa ja tekniikkaa". *Helsingin Sanomat* 20.12.1978.
- Vaniala, Veikko 1977. Kesätyöt tiukalla – Neljännes hanttihommissa. *Tiedottajat* 1977 (1).
- Vehmas, Raino 1966. Toimittajakoulutus. *Aviisi* 18.11.1966, 2.
- 551 hakemusta toimittajatutkintoon. *Suomen Lehdistö* 1984 (7–8), 63.
- Väyrynen, Jukka 1975. Tampereen vuoto. Tiedottajat vaativat syrjinnän lopettamista. *Ylioppilaslehti* 3.4.1975.
- Neekerit nuijivat koulutuskysymystä. *Ykkö* 1962 (11–12), 15.

Muut painetut lähteet

- Komiteanmietintö 1969: A19. Lehtimiesten koulutuskomitean mietintö.
- Komiteanmietintö 1973: 158. Toimittajakoulutuksen toimikunnan mietintö.
- Komiteanmietintö 1984:49. Journalistien koulutustarvettoimikunnan mietintö.
- Okkonen, Antero 1961. Toimittajan työ. Johdatusta sanomalehtimiehen ammattiin. Helsinki: Karisto.

Kirjallisuus

- Auchmuty, Rosemary 2008. Early Women Law Students at Cambridge and Oxford. *The Journal of Legal History* 29 (1), 63–97.
- Bergman, Solveig 2002. The Politics of Feminism. Autonomous Feminist Movements in Finland and West Germany from the 1960s to the 1980s. Åbo: Åbo Akademis Förlag.
- Danielsson, Anna T. 2012. Exploring woman university physics students ‘doing gender’ and ‘doing physics’. *Gender and Education* 24 (1), 25–39.
- Deuze, Mark 2006. Global Journalism Education. A Conceptual Approach. *Journalism Studies* 7 (1), 19–34.
- Elovainio, Päivi 1971. Opiskelijakunnan suuruus ja rakenne Suomen korkeakoululaitoksessa. *Sociologia* 8 (5), 262–276.
- Elovainio, Päivi 1967. Naisopiskelijat ja akateemiset naiset. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia no 95. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Eskola, Seikko 2002. Tiedepolitiikka ja korkeakoulut. Teoksessa Päiviö Tommila (toim.), Suomen tieteen historia 4. Tieteen ja tutkimuksen yleinen historia 1880-luvulta lähtien. Helsinki: WSOY, 222–387.
- Haavio-Mannila, Elina 1984. Työn muuttuminen. Teoksessa Elina Haavio-Mannila, Riitta Jallinoja & Harriet Strandell (toim.), Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. Helsinki: WSOY, 10–36.
- Henry, Susan 2004. ‘But Where Are All the Women?’ Our History. Teoksessa Rush, Ramona R., Oukrop, Carol E. & Creedon, Pamela J. (toim.), Seeking Equity for Women in Journalism and Mass Communication Education. A 30-Year Update. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publisher, 3–32.
- Himanen, Hannu 1985. Oppituolin historiasta. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.), 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja 7/1985, sarja C. Tampere: Tampereen yliopisto, 111–122.
- Hirvonen, Salama 1985. Harjoitusmestarina ja lehtorin viran hoitajana 1950-luvulla. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.), 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja 7/1985, sarja C. Tampere: Tampereen yliopisto, 91–97.
- Ingström, Pia 2007. Lentävä feministi ja muita muistoja 70-luvulta. Suomentanut Tarja Teva. Helsinki: Schildts Kustannus Oy.
- Joseph, Beate 2009. Journalism Education. Teoksessa Wahl-Jorgensen, Karin & Hanitzsch, Thomas (toim.), The Handbook of Journalism Studies. New York–London: Routledge, 42–56.
- Journalistkåren i Sverige 1970. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB.
- Kaaminen, Mervi 1995. Nykyajan tytöt. Koulutus, luokka ja sukupuoli 1920- ja 1930-luvun Suomessa. *Bibliotheca Historica* 5. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kaaminen, Mervi 2000. Murros ja mielikuva. Tampereen yliopisto 1960–2000. Tampere: Vastapaino.
- Kivikuru, Ullamaija 2013. Naisen oma huone. *Media & Viestintä*. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti 36 (3–4), 119–125.
- Korvajärvi, Päivi 2011. Practicing Gender Neutrality in Organizations. Teoksessa Emma L. Jeanes, David Knights & Patricia Yancey Martin (toim.), Handbook of Gender, Work & Organizations. Wiley: West Sussex, 231–243.
- Kurvinen, Heidi 2013. “En mä oo mies enkä nainen. Mä oon toimittaja”: Sukupuoli ja suomalainen toimittajakunta 1960- ja 1970-luvulla. *Acta Universitatis Ouluensis. B Humaniora* 113. Oulu: Oulun yliopisto.

- Lafky, Sue A. 1993. The Progress of Women and People of Color in the U.S. Journalistic Workforce: A Long, Slow Journey. Teoksessa Creedon, Pamela J. (toim.), *Women in Mass Communication*. Second edition. Newbury Park, London – New Delhi: SAGE Publications, 87–103.
- Lahelma, Elina 2012. Female paths to adulthood in a country of 'genderless gender'. *Gender and Education* 24 (1), 1–13.
- Lampinen, Esko 1985. Koulutuskilpaa 1966–85 toimittajatutkinnon näkökulmasta. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.), *60 vuotta toimittajakoulutusta*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja 7/1985, sarja C. Tampere: Tampereen yliopisto, 111–122.
- Lang, Marjory 1999. *Women Who Made the News. Female Journalists in Canada, 1880–1945*. Montreal–Kingston–London–Ithaca: McGill-Queen's University Press.
- Liuhalala, Allan 1985. Harjoitusmestarina 1960-luvulla. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.), *60 vuotta toimittajakoulutusta*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja 7/1985, sarja C. Tampere: Tampereen yliopisto, 105–109.
- McAdams, Katherine C., Beasley, Maurine H. & Zandberg, Izabella 2004. Women Graduates (and Men Too) Express Reservations About Journalism Education. Teoksessa Rush, Ramona R., Oukrop, Carol E. & Creedon, Pamela J. (toim.), *Seeking Equity for Women in Journalism and Mass Communication Education. A 30-Year Update*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publisher, 315–330.
- Nevala, Arto 1999. Korkeakoulutuksen kasvu, lohkoutuminen ja eriarvoisuus Suomessa. *Bibliotheca Historica* 43. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nordenstreng, Kaarle & Kivikuru, Ullamaija 2013. Akateeminen ajankuva 1950-luvun jälkeen. Millaisessa ympäristössä Pertti Hemánus ja Osmo A. Wiio vaikuttivat. *Media & Viestintä. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti* 36 (3–4), 80–96.
- Nordenstreng, Kaarle & Uusitupa, Timo 1985. Valtakunnalliset uudistushankkeet ja eri tahojen koulutuskäsitysten kehittyminen 1970-luvulla. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.), *60 vuotta toimittajakoulutusta*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja 7/1985, sarja C. Tampere: Tampereen yliopisto, 51–79.
- Rantanen, Terhi 1996. Sanomalehtiopista tiedotusoppiin. Miten historia katosi suomalaisesta viestinnän opetuksesta. *Tiedotustutkimus* 19 (1), 40–52.
- Robinson, Gertrude J. 2008. Journalism as a Symbolic Practice: The Gender Approach in Journalism Research. Teoksessa Löffelholz, Martin & Weaver, David (toim.), *Global Journalism Research. Theories, Methods, Findings, Future*. Oxford: Blackwell Publishing, 79–89.
- Ronkainen, Suvi 2001. Gendered violence and genderless gender: A Finnish perspective. *Kvinder, Kön och Forskning* 10 (2), 45–57.
- Salmelin, Pentti 1985. Sanomalehtitutkinnosta toimittajatutkintoon. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.), *60 vuotta toimittajakoulutusta*. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja 7/1985, sarja C. Tampere: Tampereen yliopisto, 5–19.
- Salminen, Esko 2004. Viestinnällä vallankumoukseen. ”Demokraattisen toimittajakoulutuksen” aika 1960-luvulta 1980-luvulle. Helsinki: Kleio.
- Savolainen, Tarja 2010. Journalistien koulutus ja sukupuoli. Teoksessa Iris Ruoho & Sinikka Torkkola (toim.), *Journalismin sukupuoli*. Tampere: Vastapaino.
- Steiner, Linda 2007. Sexed and Gendered Bodies in Journalism. Creedon, Pamela J. & Cramer, Judith (toim.), *Women in Mass Communication*. Thousand Oaks: SAGE publications, 9–22.

- Sukupuoleen kohdistuva syrjintä työmarkkinoilla 1975. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 3/1975. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- Teikari, Erkki 1985. Muutokset Vehmaksen kaudella. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle (toim.), 60 vuotta toimittajakoulutusta. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja 7/1985, sarja C. Tampere: Tampereen yliopisto, 43–50.
- Teräs, Kari 2001. 'Oppi oli varastettava' Ammattiin sosiaalistuminen 1900-luvun vaihteessa. Teoksessa Anttila, Anu-Hanna & Suoranta, Anu (toim.), Ammattia oppimassa. Väki voimakas 14. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 12–31.
- Töyry, Maija, Saarenmaa, Laura & Särkkä, Nanna 2011. Monitieteisyyden haaste aikakauslehtitutkimuksessa – kohti konsepti- ja tutkimustietoisuutta. *Media & Viestintä. Kulttuurin ja yhteiskunnan tutkimuksen lehti* 34 (3), 23–39.
- Töyry, Maija 2002. Mitä puuttuu? Aikakauslehtijournalismin opetus ja tutkimus on niukkaa. *Tiedotustutkimus* 25 (4), 61–66.
- Vartiainen, Vesa & Kaarinen, Mervi 2013. Elämää ja taistelua. Tampereen yliopiston ylioppilaskunta ja sen edeltäjät 1925–2010. Tampere: Tampereen yliopiston ylioppilaskunta.
- Vehmas, Raino 1963. Lehtimieskunnan ammattirakenne ja sen muuttuminen 1900-luvulla. Turku: Turun yliopisto.
- Weibull, Lennart 1991. Journalister som social grupp. Teoksessa Weibull, Lennart (toim.), Svenska journalister ett grupporträtt. Stockholm: Tidens förlag, 35–57.
- Wenger, Etienne. 1998. *Communities of practice. Learning, meaning and identity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- 60 vuotta toimittajakoulutusta. Toimittanut Kaarle Nordenstreng. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja 7/1985, sarja C. Tampere: Tampereen yliopisto.

FT Heidi Kurvinen on väitellyt elokuussa 2013 Oulun yliopiston historiatieteistä.